

وَ يُقَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ
 لَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ
 مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللَّهُ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ
 وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يُشْعِبُ أَصْلُوتِكَ
 تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا
 مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يُقَوْمِ
 أَرَعَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيْنَةٍ مِنْ رَبِّي وَ رَزَقْنِي مِنْهُ
 رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا
 أَنهَكُمْ عَنْهُ ۚ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ
 وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ
 ﴿٨٨﴾ وَ يُقَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ
 مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ
 وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَ اسْتَغْفِرُوا
 رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوَبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾



۱. حضرت مهدی (ع) در چه تاریخی و در کجا به دنیا آمدند؟ جواب صفحه بعد

۲. حضرت مهدی (ع) در چه تاریخی به امامت رسیدند؟ پاسخ: ۲۶۰ هـ.ق.

۳. دوران غیبت حضرت مهدی (ع) به چه دوره هایی تقسیم می شود؟

پاسخ: ۱. غیبت صغری از سال ۲۶۰ تا ۳۲۹ هـ.ق. به مدت ۶۹ سال ۲. غیبت کبری از سال ۳۲۹ هـ.ق. تاکنون

۴. نواب اربعه یا نواب خاص چه کسانی بودند؟ جواب صفحه بعد

۵. در دوره ی غیبت ارتباط حضرت مهدی (ع) با مردم، از طریق نواب اربعه خاص بود. پاسخ: صغری

۶. چرا دوران غیبت کبری امام مهدی (ع) به این نام مشهور شد؟ پاسخ: به دلیل طولانی بودن این دوره



درس دوازدهم

عصر غیبت امام زمان علیه السلام

دوره امامت امام زمان علیه السلام با غیبت کوتاهی شروع شد که ۶۹ سال به طول انجامید. پس از آن،

غیبتی طولانی آغاز شد که تاکنون ادامه دارد.

در این درس با پاسخ سؤالات زیر آشنا می شویم:

علت غیبت امام زمان علیه السلام چیست؟

ایشان چگونه در دوران غیبت، پیروان خود را هدایت و یاری می کنند؟



۷. پیامبر اکرم (ص) و را پدران امت معرفی کرده است. پاسخ: خودش - حضرت علی (ع)

۸. عاملان اصلی شهادت امامان چه کسانی بودند؟ پاسخ: حاکمان بنی امیه و بنی عباس

۹. مردم چگونه باعث به شهادت رسیدن امامان شدن توضیح دهید؟

۱) حضرت مهدی علیه السلام دوازدهمین امام ما، در سپیده دم جمعه، نیمه شعبان سال ۲۵۵ هـ.ق، در «سامرا» متولد شد و تا سال ۲۶۰ هـ.ق، در کنار پدر بزرگوارش زندگی می کرد. امام حسن عسکری علیه السلام در این مدت، ایشان را از گزند حاکمان عباسی که تصمیم به قتل وی داشتند، حفظ نمود و با آنکه در محاصره نیروها و جاسوسان حاکمان بود، ایشان را به بعضی از یاران نزدیک و مورد اعتماد خود نشان می داد و به عنوان امام بعد از خود معرفی می کرد.

پس از شهادت امام حسن عسکری علیه السلام در سال ۲۶۰ هـ.ق، امامت امام مهدی علیه السلام آغاز شد. آن حضرت از ابتدای امامت خود که تاکنون ادامه دارد، دو غیبت داشته است؛ اول، غیبتی که تا سال ۳۲۹ هـ.ق طول کشید و «غیبت صغری» نامیده می شود. ^۴ امام در این دوره، با اینکه زندگی مخفی داشت، اما از طریق چهار نفر از یاران صمیمی و مورد اعتماد، پیوسته با پیروان خود در ارتباط بود و آنان را رهبری می کرد. این چهار شخصیت بزرگوار به «نواب اربعه» و «نواب خاص» معروف اند. ^۴ شش روز مانده به درگذشت آخرین نایب، امام عصر علیه السلام برای ایشان نامه ای نوشت و فرمود به فرمان خداوند، پس از وی جانشینی نیست و مرحله دوم غیبت آغاز می شود. به دلیل طولانی بودن این دوره از غیبت، آن را «غیبت گبری» می نامند.

غیبت امام مهدی علیه السلام

خداوند نعمت هدایت را با وجود امامان تمام و کامل گردانیده و راه رسیدن به رستگاری را برای انسان ها هموار ساخته است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، خود و امام علی علیه السلام را پدران امت معرفی فرموده است ^۲ و روشن است که دلسوزی پدر برای فرزندان خود قابل توصیف نیست. اما فرزندان ناسپاس، قدر پدران مهربان خود را نشناختند و چنان در مسیر گمراهی پیش رفتند که یازده تن از رهبران آسمانی خود را شهید کردند.

درست است که حاکمان بنی امیه و بنی عباس، ظالمانه و غاصبانه حکومت را به دست گرفته بودند و عاملان اصلی به شهادت رساندن امامان بودند، ^۹ اما بیشتر مردم تسلیم لاین حاکمان شده بودند و با آنان مبارزه نمی کردند و وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را انجام نمی دادند. ^۹ اگر مردم آن دوره با این

۱- این عبارتی است که پس از نام بردن از حضرت مهدی علیه السلام گفته می شود و به این معناست که خداوند متعال ظهور آن حضرت را نزدیک فرماید.

۲- نایبان خاص امام عصر علیه السلام عبارت اند از: عثمان بن سعید (به مدت ۵ سال)، محمد بن عثمان (به مدت ۴۰ سال)، حسین بن روح نوبختی (۲۱ سال) و علی بن محمد سمری (۳ سال).

۳- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «أَنَا وَ عَلِيُّ أَبِي هَذِهِ الْأُمَّةُ»؛ «من و علی پدران این امتیم». علل الشرایع، صدوق، ج ۱، ص ۱۲۷.



۱۰. چرا حاکمان بنی عباس امامان دهم و یازدهم را در محاصره کامل قرار داد بودند؟

شکل دوم سوال ۱۰: چرا حاکمان بنی عباس در صدد بودند که مهدی موعود را به محض تولد به قتل برسانند؟

۱۱. امامت در زمان حضرت مهدی (ع) چه شکلی به خود گرفت؟ پاسخ: امامت از پس پرده غیبت، ادامه یافت.

حاکمان ظالم، مبارزه می کردند، خلافت در اختیار امامان قرار می گرفت و آن بزرگواران، بیش از پیش مردم را به سوی توحید و عدل فرا می خواندند و جامعه بشری در مسیر صحیح کمال پیش می رفت. همان طور که در تاریخ نقل شده است، سخت گیری حاکمان بنی عباس نسبت به امام دهم و یازدهم تا حدی شدت یافته بود که آن بزرگواران را در محاصره کامل قرار داده بودند^{۱۰} زیرا آنان از اخباری که از پیامبر اکرم ص و سایر امامان رسیده بود، مطلع بودند.

پیامبر اکرم ص درباره دوازده جانشین خود با مردم سخن گفته بود و امام مهدی ع را به عنوان آخرین امام و قیام کننده علیه ظلم و برپاکننده عدل در جهان معرفی کرده بود. امیرالمؤمنین علی ع و سایر امامان نیز از آن حضرت و مأموریتی که از جانب خدا دارد، یاد کرده بودند^{۱۱} به همین دلیل، حاکمان بنی عباس در صدد بودند مهدی موعود ع را به محض تولد، به قتل برسانند.

از این رو، خداوند آخرین ذخیره و حجت خود را از نظرها پنهان کرد تا امامت در شکلی جدید و از پس پرده غیبت ادامه یابد و تا فراهم آمدن شرایط برای تشکیل حکومت جهانی از نظرها پنهان باشد^{۱۲}. این غیبت آن قدر ادامه می یابد که نه تنها مسلمانان، بلکه جامعه انسانی شایستگی درک ظهور و بهره مندی کامل از وجود آخرین حجت الهی را پیدا کند^{۱۳}.

امام علی ع می فرماید^{۱۴}: «زمین از حجت خدا (امام) خالی نمی ماند. اما خداوند، به علت ستمگری انسان ها و زیاده روی شان در گناه، آنان را از وجود حجت در میان شان بی بهره می سازد»^{۱۵}.

تدبر در قرآن

خداوند در قرآن کریم، علت از دست دادن نعمت ها را این گونه بیان کرده است:

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرَ مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ^۲

خداوند نعمتی را که به قومی ارزانی کرده است، تغییر نمی دهد مگر آنکه آنها خود وضع خود را تغییر دهند. همانا که خداوند شنوا و داناست.

با تفکر در این آیه، عبارت های زیر را کامل کنید:

- ۱- اگر مردم از نعمتی که خدا به آنها داده است، درست استفاده نکنند، خداوند آن نعمت را از آنها می گیرد.
- ۲- زمینه ساز هلاکت، یا عزت و سربلندی یک جامعه خود مردم آن جامعه اند.

◀ بازپس گیری نعمت توسط خداوند معلول استفاده نادرست مردم از نعمت هاست این یک سنت (قانون) الهی است.

◀ بیانگر علت غیبت حضرت مهدی (ع)

۱۲. غیبت امام زمان (ع) تا چه زمانی ادامه می آورد؟

۱۳. براساس سخنان امام علی (ع)، چرا خداوند انسان ها را از وجود حجت در میان شان بی بهره ساخت؟

۱۴. امام زمان (ع) را از چه جهت غایب نامیده اند؟
 ۱۵. به چه دلیل امام مهدی (ع) خود را به خورشید پشت ابر توصیف کرده است؟
 ۱۶. در دوران غیبت حضرت مهدی (ع) اجرای کدام یک از وظایف امامت امکان پذیر نیست؟
 ۱۷. بهره مندی مردم از حضرت مهدی (ع) در عصر غیبت منحصر به چه چیزی است؟ چرا

چگونگی امامت حضرت مهدی (ع) در عصر غیبت

۱۴ (برای درک درست رهبری امام در عصر غیبت، ابتدا باید توجه کنیم که امام را از آن جهت «غایب» نامیده اند که ایشان از نظرها «غایب» است، نه اینکه در جامعه حضور ندارد. به عبارت دیگر، ما انسانها هستیم که امام را نمی بینیم، نه اینکه ایشان در بین ما نیست و از وضع ما بی خبر است) ۱۴

امیرالمؤمنین علی (ع) می فرماید: **غایب بودن حضرت مهدی (ع) از نظرها**

«حجت خداوند در میان مردم حضور دارد، از معابر و خیابانها عبور می کند؛ به نقاط مختلف می رود، سخن مردم را می شنود و بر جماعت مردم سلام می کند... تا اینکه زمان ظهور و وعده الهی و ندای آسمانی فرا می رسد. هان! آن روز، روز شادی فرزندان علی و پیروان اوست»^۱.

۱۵ (به دلیل غایب بودن حضرت مهدی (ع) بهره مندی از ایشان در عصر غیبت کاهش می یابد. از این رو آن حضرت خود را به خورشید پشت ابر تشبیه کرده اند) ۱۵ در این دوره، نه امکان حکومت و ولایت ظاهری آن امام هست و نه امکان تشکیل جلسات درس و تعلیم معارف و احکام دین توسط ایشان؛ برای همین، این بهره مندی، منحصر به «ولایت معنوی» می شود که نیازمند ظاهر بودن بین مردم نیست. ۱۷ ایشان به اذن خداوند از احوال انسانها آگاه است، افراد مستعد و به ویژه شیعیان و محبان خویش را از کمکها و امدادهای معنوی خویش برخوردار می سازد) ۱۹ امام عصر (ع) در نامه ای به شیخ مفید^۲، از علمای بزرگ اسلام، می فرماید:

«ما از اخبار و احوال شما آگاهیم و هیچ چیز از اوضاع شما بر ما پوشیده و مخفی نیست».

هم اکنون نیز امام عصر (ع) سرپرست، حافظ و یاور مسلمانان است. ۲۰ (هدایت باطنی افراد، حل بعضی از مشکلات علمی علما، خبر دادن از پاره ای رویدادها، دستگیری از در ماندگان و دعا برای مؤمنان، نمونه هایی از یاری رسانی های آن حضرت است). چه بسیارند افرادی که از یاری آن امام برخوردار می شوند، بدون آنکه ایشان را بشناسند.

اصولاً، تمام امامان از ولایت معنوی بهره مندند و علاوه بر راهنمایی های ظاهری، می توانند به اذن خداوند، از طریق معنوی و غیبی نیز نیازهای مؤمنان را پاسخ دهند و آنان را به سوی مقصود هدایت کنند. از همین رو، در عصر امامان دیگر هم، انسانهایی که آمادگی لازم را کسب کرده بودند، مورد توجه معنوی ائمه اطهار (ع) قرار می گرفتند و نور حکمت و معرفت بر قلب های آنان می تابید و هدایت می یافتند.

۱- الغیبة، نعمانی، ص ۱۴۴.

۲- بحار الانوار، مجلسی، ج ۵۳، ص ۱۸۱.

۳- شیخ مفید در سال ۲۸۱ ق، به مرجعیت شیعیان رسید و تا سال ۴۱۳ ق، به مدت ۳۲ سال مرجعیت شیعیان را برعهده داشت. شیخ مفید بالغ بر ۲۰۰ عنوان کتاب و رساله تألیف کرد و شاگردان بزرگی چون سیدمرتضی، سیدرضی و شیخ طوسی تربیت کرد و در تحکیم جایگاه تشیع در جهان اسلام بسیار مؤثر بود.

۱۸. چرا در دوره ی غیبت مرجعیت دینی و ولایت ظاهری (حکومت) توسط حضرت مهدی (ع) ممکن نیست؟

پاسخ: به دلیل عدم ظاهر بودن حضرت مهدی (ع) در بین مردم انجام این وظایف امکان پذیر نیست ۱۵۱

۱۹. ولایت معنوی حضرت مهدی (ع) چگونه است؟

۲۰. نمونه هایی از یاری رسانی های حضرت مهدی به شیعیان را ذکر کنید؟



پاسخ: عالمان دین

بنابراین، (دوره غیبت، به معنای عدم امامت امام عصر علیه السلام نیست؛ بلکه رهبری حقیقی مسلمانان هم اکنون نیز به عهده ایشان است؛ اما این رهبری را انسان‌های عادی حس نمی‌کنند؛ همان‌طور که برخی از انسان‌ها فواید خورشید پشت ابر را در نمی‌یابند و مشاهده نمی‌کنند. اگر شب، عالم را فراگیرد و خورشید هیچ‌گاه طلوع نکند، آن زمان است که نعمت وجود خورشید پشت ابر نیز بر همگان روشن خواهد شد) ^{۲۱}

البته آن حضرت دو مسئولیت «تعلیم و تبیین دین (مرجعیت علمی)» و «حکومت و ولایت ظاهری» خود را به عالمان دین واگذار کرده است که در دروس بعد به آن خواهیم پرداخت.

فیلم: طول عمر امام زمان علیه السلام

بیشتر بدانیم

نمونه‌ای از هدایت معنوی و امداد امام عصر علیه السلام در عصر غیبت یکی از بزرگ‌ترین فقهای شیعه، علامه حلی متوفای «۷۲۶» ه.ق است که با تألیف کتاب‌های گران قدرش حق بزرگی بر شیعیان دارد.

علامه معمولاً در شب‌های جمعه به زیارت سید الشهداء علیهم السلام می‌رفت. در یکی از این شب‌ها شخصی در میانه راه، همراه او شد و با او به گفت و گو مشغول شد. چون قدری با هم سخن گفتند، علامه متوجه شد که این شخص، فردی بسیار عالم و متبحر است؛ از این رو، مشکلاتی که برای او در علوم دینی حل نشده مانده بود، یک‌به‌یک از آن شخص سؤال می‌کرد و او پاسخ می‌داد. تا اینکه علامه به یکی از پاسخ‌های آن شخص ایراد گرفت و گفت: حدیثی در خصوص آنچه شما می‌گوئید نداریم. آن مرد گفت: شیخ طوسی در کتاب تهذیب حدیثی در این باب ذکر کرده که در فلان صفحه و فلان سطر، آمده است.

علامه در حیرت شد که این شخص کیست؟ گفت و گو را با او ادامه داد. تا اینکه در بین یکی از سؤالاتش از او پرسید: آیا در این زمان که غیبت کبری است می‌توان امام زمان را دید؟ و در این هنگام چوب‌دستی که در دست علامه بود، از دستش افتاد. آن مرد خم شد و چوب‌دستی را از زمین برداشت و به دست علامه داد و فرمود: چگونه امام زمان را نمی‌توان دید و حال آنکه دست او در میان دست توست؟ با شنیدن این جمله علامه بر زمین افتاد و از هوش رفت و چون به هوش آمد کسی را ندید. پس از آنکه به خانه بازگشت به سراغ کتاب تهذیب رفت و آن حدیث را در همان ورق و صفحه و سطر که حضرت بیان کرده بودند، یافت. علامه به خط خود در حاشیه آن حدیث نوشت: این حدیث، آن چیزی است که امام زمان علیه السلام با ذکر صفحه و سطر از این کتاب نشان من داد.

